

Π. Βασίλειος Θερμός

Ελξη και πάθος: μια διεπιστημονική προσέγγιση της ομοφυλοφιλίας

Εκδόσεις Εν πλω, 2016,

σελ. 720, τιμή 19 ευρώ Η δημόσια συζήτηση, η οποία προκλήθηκε με αφορμή την ψήφιση του ν. 4335/2015 για το σύμφωνο συμβίωσης, που αφορά και τους ομοφυλόφιλους, περιορίστηκε σε επίπεδο συνθηματολογικό, χωρίς να επιδιωχθεί μια ουσιαστική προσέγγιση και ανάδειξη των βιολογικών, ψυχολογικών και κοινωνικών διαστάσεων του φαινομένου. Ο π. Βασίλειος Θερμός, ψυχολόγος και διδάκτωρ Θεολογίας, ανέλαβε ένα απαιτητικό εγχείρημα, επιδιώκοντας να προσφέρει στο ελληνικό αναγνωστικό κοινό μια σφαιρική προσέγγιση του φαινομένου της ομοφυλοφιλίας από τη σκοπιά της βιολογίας, της ψυχολογίας, της κοινωνιολογίας, της νομικής και της θεολογίας.

Αρχικά αναλύει τις τελευταίες εξελίξεις στις ποικίλες θεωρήσεις για τα αίτια που δημιουργούν την ομοφυλοφιλική συμπεριφορά. Εξετάζει τα ερωτήματα αν πρόκειται για φαινόμενο εγγενές ή περιβαλλοντικό, εκθέτει τις σχετικές ψυχαναλυτικές θεωρίες, παρουσιάζει τις επιδράσεις ορμονών στην ανάδειξη σεξουαλικής επιλογής, μελετά τους γενετικούς παράγοντες, που θεωρείται ότι διαδραματίζουν κάποιο ρόλο, αλλά και εξωγενείς παράγοντες, όπως σεξουαλική κακοποίηση και αιμοκινετικές εμπειρίες, που βίωσαν οι μετέπειτα ομοφυλόφιλοι στην παιδική ηλικία, και καταλήγει στο συμπέρασμα ότι ο ομοφυλόφιλος προσανατολισμός οφείλεται στην αλληλεπίδραση και τη σύνθεση περισσότερων από τους παράγοντες που μόλις αναφέρθηκαν.

Σε επόμενη ενότητα ο συγγραφέας εξετάζει το ενδεχόμενο να αλλάξει ο ομοφυλόφιλος προσανατολισμός. Παρουσιάζει αποτελέσματα σχετικών ερευνών, από τα οποία προκύπτουν περιστατικά αλλαγής ύστερα από ψυχοθεραπευτική αγωγή στην οποία οι πρώην ομοφυλόφιλοι μπορεί να υποβλήθηκαν, με σκοπό να διαχειριστούν την ένταξή τους στο κοινωνικό περιβάλλον ως ομοφυλόφιλοι, αλλά και περιστατικά που, παρά τις όποιες προσπάθειες, η ομοφυλοφιλική επιλογή δεν άλλαξε. Ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα είναι η πληροφόρηση που παρέχεται στον αναγνώστη για την ισχυρή αντιπαράθεση που μαίνεται, ιδίως στις ΗΠΑ, μεταξύ οργανώσεων που προωθούν την υποβολή των ομοφυλόφιλων σε θεραπευτικές αγωγές με σκοπό την αλλαγή, και σε άλλες που θεωρούν τις επιδιώξεις αυτές απάνθρωπες, ανήθικες και προσβλητικές για την προσωπικότητα των ομοφυλόφιλων και προπαγανδίζουν με κάθε μέσο ότι η ομοφυλοφιλία δεν αλλάζει.

Η ομοφοβία

Στη συνέχεια, ο συγγραφέας αναλύει το φαινόμενο της ομοφοβίας, τονίζοντας ότι εκδηλώνεται με ιδιαίτερη έμφαση εναντίον των ανδρών ομοφυλόφιλων, επειδή η φραστική ή σωματική επιθετικότητα, που ασκείται εναντίον τους, συνιστά μορφή επιβεβαίωσης του ανδρισμού πολλών ομοφόβων. Επισημαίνει δε ότι από τη μεριά των ομοφυλόφιλων η ομοφοβία θεωρείται πολιτική στάση, που καλλιεργείται από την κοινωνία και όχι ψυχολογικό πρόβλημα των προσώπων που την εκδηλώνουν, ενώ από τη άλλη πλευρά διατυπώνεται η άποψη ότι ο όρος «ομοφοβία» επινοήθηκε για να σταματά κάθε συζήτηση αμφισβήτησης της επίσημης αναγνώρισης και αποδοχής των ομοφυλόφιλων.

Τα παιδιά

Το ζήτημα της απόκτησης και ανατροφής παιδιών από ομόφυλα ζευγάρια απασχολεί ιδιαίτερα τον συγγραφέα. Εξετάζει αναλυτικά την έντονη αντιπαράθεση που έχει αναπτυχθεί γύρω από το ερώτημα αν είναι προς το συμφέρον των παιδιών ή όχι να μεγαλώσουν με δύο γονείς του ίδιου φύλου. Όπως φαίνεται και από άλλες μελέτες (Ζαΐρα Παπαληγούρα, Νέες διαδρομές μητρότητας, σ. 234-237), από κάποιες πρώτες έρευνες, που έχουν πραγματοποιηθεί ιδίως στις ΗΠΑ, δεν φαίνεται καταρχήν ότι τα παιδιά αυτά εμφανίζουν ιδιαίτερα προβλήματα. Οι ενδείξεις αυτές εν τούτοις δεν μπορούν να θεωρηθούν έγκυρες, γιατί έχουν γίνει σε πολύ μικρά δείγματα πληθυσμού, σε μικρές ηλικίες των παιδιών και σε συγκεκριμένο κοινωνικό περιβάλλον, ενώ κάποιοι από τους ερευνητές είναι ομοφυλόφιλοι και τα πορίσματά τους μπορούν να αμφισβητηθούν. Για να υποστηριχθεί έγκυρα ότι δεν υπάρχουν επιπτώσεις στα παιδιά που μεγαλώνουν με δύο γονείς του ίδιου φύλου, απαιτούνται μακροχρόνιες έρευνες σε μεγάλα δείγματα πληθυσμού, σε πολλές χώρες με διαφορετικές κουλτούρες και σε ηλικίες όπου τα παιδιά αυτά ενηλικιώθηκαν, αυτονομήθηκαν και δημιούργησαν τις δικές τους οικογενειακές σχέσεις ή συμβιώσεις. Το κύριο εύρημα άλλωστε τέτοιων ερευνών δεν πρέπει να είναι το αν τα παιδιά αυτά θα γίνουν ετερόφυλα ή ομοφυλόφιλα, αλλά η γενικότερη ψυχολογική, ηθική και κοινωνική συμπεριφορά τους.

Η γονεϊκή σχέση

Υπό το πρίσμα αυτό, φαίνεται δικαιολογημένη και η άρνηση του έλληνα νομοθέτη να επιτρέψει τη γονεϊκή σχέση των συντρόφων ομόφυλων γονέων και την υιοθεσία στο πλαίσιο του συμφώνου συμβίωσης. Κατά το οικογενειακό μας Δίκαιο άλλωστε γονέας γίνεται κάποιος μόνο με τον τοκετό (μητέρα), τον γάμο με τη μητέρα (πατέρας) ή με δικαστική άδεια για χρήση παρένθετης μητέρας, υπό τις προϋποθέσεις του νόμου. Όταν η μια ομόφυλη σύντροφος είναι γονέας, δεν μπορεί να γίνει γονέας και η άλλη, και εφόσον υπάρχει ένας γονέας, ούτε επίτροπος μπορεί να ορισθεί. Αλλά και στην

υιοθεσία, το παιδί αποκτά συγγενική σχέση μόνο με τον θετό γονέα και αποκόπτεται από τον φυσικό, οπότε, αν η μια ομόφυλη σύντροφος υιοθετήσει το παιδί της άλλης, θα γίνει αυτή γονέας και θα πάψει να είναι η άλλη. Από τις επιστημάνσεις αυτές επομένως γίνεται αντιληπτό ότι δεν μπορεί να ενταχθεί γονεϊκή σχέση ομόφυλων συντρόφων στο οικογενειακό μας Δίκαιο, όπως είναι σήμερα δομημένο.

Η θεολογία

Το υπόλοιπο μέρος του βιβλίου αφιερώνεται από τον συγγραφέα σε μια εκτενή παρουσίαση των θεολογικών και ποιμαντικών προσεγγίσεων του φαινομένου της ομοφυλοφιλίας από τις χριστιανικές Εκκλησίες, με την αφετηριακή επισήμανση για έκδηλη αμηχανία του χριστιανικού κόσμου. Παρουσιάζονται τόσο οι παραδοσιακές βιβλικές και πατερικές προσεγγίσεις, όσο και σύγχρονες αναθεωρητικές ερμηνείες, που δεν είναι ιδιαίτερα γνωστές στο ευρύ κοινό και προσανατολίζονται στην ανοχή ή και την παραδοχή της ομοφυλοφιλίας. Σοβαρές ποιμαντικές προκλήσεις αναδεικνύονται στις χριστιανικές Εκκλησίες και κοινότητες από το γεγονός ότι πολλοί ομοφυλόφιλοι είναι πιστοί και επιθυμούν να μετέχουν στη λατρευτική και μυστηριακή ζωή της Εκκλησίας τους. Ζητήματα όπως η αντιμετώπιση της κατάστασής τους ως αμαρτίας, ο αγώνας για μετάνοια, η μοναξιά που βιώνουν και συχνά η απόκρυψη της σεξουαλικής τους επιλογής από το συγγενικό περιβάλλον και τη θρησκευτική κοινότητα αναλύονται μέσα από τα πορίσματα πλούσιου ερευνητικού υλικού. Άλλες πτυχές του προβλήματος αφορούν τα συγγενικά πρόσωπα των ομοφυλοφίλων, που είναι πιστά και αναρωτιούνται εναγωνίως κατά πόσο θα αποδεχθούν και θα εντάξουν στη ζωή τους το ομοφυλόφιλο συγγενικό πρόσωπο και ενδεχομένως και τον/τη σύντροφό του ή πώς αλλιώς θα τους αντιμετωπίσουν.

Στο πλαίσιο αυτό, ο συγγραφέας μελετά, με ιδιαίτερη έμφαση στις λεγόμενες queer θεωρίες, δηλαδή τις θεωρίες περί ακαθόριστου φύλου του ατόμου ή περί ρευστότητας του φύλου, οι οποίες εμφανίστηκαν στις αρχές της δεκαετίας του '90 και πλέον υιοθετούνται από τα κινήματα των ομοφυλοφίλων και ήδη αρχίζουν να αποτυπώνονται σε νομοθετικά κείμενα διαφόρων κρατών, σε κάποια από τα οποία στα ληξιαρχικά έγγραφα γέννησης, εκτός από άρρεν και θήλυ, δημιουργείται και πεδίο ακαθόριστου φύλου, που θα συμπληρωθεί αργότερα (Αυστραλία, Γερμανία), ενώ σε άλλες χώρες οι ενδείξεις πατέρας / μητέρα αντικαθιστώνται από τις ενδείξεις γονέας α' / γονέας β'.

Η queer θεολογία

Το ενδιαφέρον που αναδεικνύει ο συγγραφέας είναι ότι έχει αναπτυχθεί και queer θεολογία, στο πλαίσιο της οποίας κάποιοι από τους διαμορφωτές της θεωρούν ως εμβληματικά πρόσωπα τους εννούχους, που αναφέρονται στην Καινή Διαθήκη. Άλλοι συγγραφείς παραλληλίζουν το γεγονός ότι κατά την εμφάνισή του ο χριστιανισμός υπήρξε φαινόμενο περιθωριακό και απόβλητο για τα κοινωνικά δεδομένα εκείνης της εποχής, ιδίως λόγω της διδασκαλίας περί Αγίας Τριάδος και ενσάρκωσης του Χριστού και επειδή ως αλλόκοτο και περιθωριακό φαινόμενο αντιμετωπιζόταν σήμερα και η ομοφυλοφιλία, θεωρούν ότι η queer θεολογία ως αντισυμβατική είναι αληθινή. Στο ίδιο πλαίσιο κάποιοι, παρερμηνεύοντας το χωρίο του Αποστόλου Παύλου «ουκ ένι άρσεν και θήλυ πάντες γαρ υμείς εις εστέ εν Χριστώ Ιησού» (Προς Γαλάτας 3, 28), υποστηρίζουν ότι οι γάμοι του ίδιου φύλου μπορούν να εικονίζουν τη σχέση Χριστού και Εκκλησίας (βλ. προς Εφεσίους 5, 32), γιατί οι άνδρες δεν αντιπροσωπεύουν τον Χριστό λόγω του ανδρισμού τους, ούτε οι γυναίκες εκπροσωπούν την Εκκλησία λόγω της θηλυκότητάς τους.

Ο σταυρός του ομοφυλόφιλου

Στις τελευταίες ενότητες ο συγγραφέας διατυπώνει την προσωπική του θεολογική τοποθέτηση με κεντρικό προσανατολισμό την εσχατολογική υπέρβαση των φύλων και με ιδιαίτερες αναφορές στη θεολογία του Αγίου Γρηγορίου Νύσσης και του Αγίου Μαξίμου του Ομολογητή. Ειδικότερα, ο συγγραφέας, βασιζόμενος στη μαξιμιανή διάκριση *λόγου* και *τρόπου*, υποστηρίζει ότι «Τα δύο φύλα αποτελούν διακριτούς τρόπους ύπαρξης της ενιαίας ανθρώπινης φύσης» και ότι «το φύλο αποτελεί θεόδοτο τρόπο ύπαρξης του λόγου της ενιαίας ανθρώπινης φύσης». Η προσέγγιση του συγγραφέα ολοκληρώνεται με τη διατύπωση σειράς προτάσεων εργασίας, που τις ονομάζει οδοδείκτες για μια ποιμαντική στρατηγική αρχών, μεταξύ των οποίων σημειώνει ότι «Η Εκκλησία είναι υποχρεωμένη από αγαπητικό χρέος να καταβάλλει κάθε δυνατή προσπάθεια για να ελαφρύνει τον σταυρό του ομοφυλόφιλου...». Η τελευταία αυτή πρόταση συναντιέται με άλλες αντίστοιχες, που αρχίζουν να αναφέρονται στον χώρο της Εκκλησίας (βλ. π. Β. Χαβάτζα, Στο πλάι ενός αγώνα... Σκέψεις για την ποιμαντική αντιμετώπιση του ομοφυλόφιλου, στο *Χριστιανική ζωή και σεξουαλικές σχέσεις*, εκδ. Εν Πλω, 2015, σ. 201-205).

Το βιβλίο του π. Θερμού προσφέρει πλούσιο και δυσεύρετο για τον μέσο αναγνώστη υλικό από περισσότερα επιστημονικά πεδία και μπορεί να συμβάλει σε μια ρεαλιστική και φιλόνηρωπη αντιμετώπιση του φαινομένου της ομοφυλοφιλίας.

Ο κ. Πάνος Νικολόπουλος είναι δικηγόρος, λέκτορας Αστικού Δικαίου στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών.